

AHÂFİŞ

(bk. AHFEŞ).

ÂHAR

(أهار)

Hat, tezhip ve minyatür sanatlarında kullanılan kâğıt üzerine sürülen koruyucu tabaka.

Aslen Türkçe olan **âhar** (أحار) kelimesi aktan türemiştir; "düzgün bir şekilde perdahlama, perdaht kolası" mânasına gelir. **Âhar** (أهار) imlâsıyla Farsça'ya geçmiş ve Türkçe'de de aynı imlâ ile kullanılmıştır (bk. *Kâmûs-ı Türkî*, "âhâr" md.). Farsça'da **âhar**, "kuvvetli yiyecek, kahvaltı; parlatılmış çelik" gibi mânalara da gelmektedir. Kelimenin kâğıtçılık ve kitap sanatlarında bir terim olarak kullanılması, âharın kâğıda yedirilmesi ve böylece kâğıdın beslenmesi, takviye edilmesi, su ve rutubet gibi dış tesirlerden korunması, daha dayanıklı hale gelmesiyle ilgilidir. Âharın Arapça'sı sakıldır (صقل). Aynı kökten **saykal** (صيتل), "âhar ve cilâ yapan kimse, cilâ yapmaya mahsus âlet, mûhre" anlamlarında dilimizde kullanılmıştır.

Âharsız kâğıt mürekkebi kolayca emer veya dağıtabilir. Böyle kâğıtlara yazı yazmak ve gerektiğinde tashih yapmak zorlaşır. Âharlanmış kâğıt üzerinde teşekkül eden koruyucu tabaka, kâğıdın sathını düzgün ve kolay yazılabilir hale getirdiği gibi, mürekkebin emilmesine de engel olarak gerektiğinde kâğıda zarar vermeden düzeltme yapılmasına ve yazının kolayca silinerek yeniden yazılmasına imkân verir. Bazan nemli pamuk veya süngerle silerek, çok defa da hafifçe kazımak ve ekseriya yalamak suretiyle gereken düzeltmeler yapılabilir. Türkçe'de okumuş yazmış kişiler için eskiden kullanılan "mürekkep yalamış" tabiri de buradan doğmuştur. Bu sebeple hattatlar, müzehhipler ve minyatür ustaları daima âharlı kâğıt kullanmışlardır.

Kitap sanatlarının yaygın olduğu devirlerde kâğıt âharlamak bir meslek haline gelmiştir. İstanbul'un Beyazıt semtinde eskiden mevcut Müzehhipler Çarşısı'nda âhar ve mûhre yapan esnaf da bulunurdu. Ta'lik hattıyla kırtalar yazmakta kullanılan ve "ta'lik kâğıdı" denilen kâğıtların sol alt köşesindeki soğuk damgalardan öğrenildiğine göre, XIX. yüzyılın meşhur âharcıları arasında Kad-

ri, Seyyid Ahmed, Hasan Remzi, Muhtar, Rıfki, Rif'atî ve Memduh gibi sanatkârlar vardı. Ancak hattatlar kullandıkları kâğıtları, kâğıdın ve mürekkebin özelliklerine göre ekseriya kendileri âharlamayı tercih etmişlerdir.

Âhar kâğıda, hattın çeşidine ve yazılacak eserin kitap veya levha oluşuna göre bir veya birkaç defa sürülür. Ancak kalın bir tabaka halinde sürülecek olursa ileride çatlaması mümkündür. Bu sebeple kâğıt üzerinde kalın bir tabaka teşkil etmesine meydan vermemek gerekir. Âhar, kitap haline getirilecek kâğıtların iki yüzüne ve birer kat, levha olarak kullanılacak kâğıtların tek yüzüne birkaç kat olarak sünger, gazlı bez veya tûlbente sarılmış pamukla sürülür. Hafif olması isteniyorsa bir kat yeterlidir. Buna **tek âharlı** denir. Daha kuvvetli olması gerekiyorsa birinci kat kuruduktan sonra, kâğıdın dokusuna iyice işleme için ikinci ve diğer katlar öncekinden, farklı istikamette sürülmeli ve kâğıda yedirilmelidir. Böyle kâğıda da **çift âharlı** veya **çiftâli** denilir. Ayrıca yazı nesih, rik'a gibi düzeltmeye fazla ihtiyaç göstermeyen bir hat ise tek kat, celî yazılar gibi düzeltilmeye fazla ihtiyaç gösteren bir hat ise çift âharlı olmalıdır. Çift âharlamada, nişasta ve un âharı üzerine bir kat da yumurta âharı sürülürse daha iyi olur. Âharlanan kâğıtlar mutlaka gölgede kurutulduktan sonra "çakmak mûhre" ile perdahlanmalıdır; buna "kâğıdı mûhrelemek" denir (bk. MÜHRE). Bu şekilde hazırlanan kâğıtlar üst üste konarak bir ağırlık altında en az bir yıl bekletildikten sonra kullanılır. Âharlanan kâğıt eskidikçe daha da güzelleştiğinden kıymeti artar.

Kâğıt âharlamanın çok çeşitli yolları, âhar yapmanın değişik usulleri vardır. Fakat en yaygın olanı yumurta, un ve nişasta âharıdır. Nefeszâde İbrâhim'in (ö. 1060/1650) yazdığı *Gülzâr-ı Savâb*'ın bir bölümü çeşitli âhar yapma usulleri ile bunların uygulanmasına ayrılmıştır. Eser bu bakımdan konuyla ilgili derli toplu bilgi veren tek kaynaktır. Ayrıca çeşitli hattatların denedikleri değişik âhar usulleriyle âharlama tekniklerine ait bilgilere de bazı risâlelerde dağınık bir şekilde rastlanmaktadır.

Yumurta âharı. Birkaç taze tavuk yumurtasının yalnız akları küçük ve derin bir kâseye konur. Yumurta büyüklüğünde bir şap parçası bu kâsenin içinde dairevî bir tarzda elle çevrilerek yumurta akının şeffaflığını ve yapışkanlığını

kaybetmesi sağlanır. Bu harekete devam edildiğinde kaptaki sıvı önce yoğurt gibi koyulaşır, sonra da tamamen su haline gelerek üstü köpük bağlar. Bundan sonra kâse biraz eğilerek bir yere konur; satıhta toplanan köpüğün sertleşip kabın kenarına yapışması ve su kıvamına gelmiş yumurta akından ayrılması için birkaç saat öylece bırakılır. Daha sonra sertleşen köpük tabakası delinerek dipteki sıvı bir başka kaba alınır. Bu sıvı, kâğıda sürülmeye hazır hale gelmiş âhardır. Eğer köpük sıvıdan ayrılmadan kullanılırsa, sürüldüğü yerde göz göz kalarak yazının güçlüğüle yazılmasına ve âharın atmasına sebep olur.

Nişasta âharı. Bir kapta soğuk su ile ezilen yeterli miktarda nişasta kaynar su içine atılır ve karıştırılarak ağır ağır pişirilir. Daha iyi netice alınmak isteniyorsa bir parça jelatin de katılır. Süzülükten sonra kâğıda sürülmeye hazır hale gelir.

Un âharı. Nişasta yerine un kullanılarak aynı şekilde yapılır. Yalnız buna jelatin katılmaz.

Gomalak âharı. Marangozların cilâ işinde kullandıkları gomalak, ispirto ile eritilerek kâğıda sürülür. 1296 (1878-79) tarihli bir kâğıdın bu şekilde âharlandığı üzerindeki kayıttan anlaşılıyorsa da kaynaklarda bu tertibe rastlanmamıştır.

Yazılanların kazınıp yalanarak tahrife uğramaması için Osmanlı resmî kayıtlarında âharlı kâğıda yer verilmemiş, sadece mûhrlenmiş kâğıt kullanılmasına dikkat edilmiştir. Çünkü âharsız ham kâğıtların üzerine yazılanları silmek imkânsızdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nefeszâde İbrâhim, *Gülzâr-ı Savâb* (nşr. Kilitli Muallim Rifat), İstanbul 1939, s. 75-84; Kâmûs-ı Türkî, "âhâr", md.; Mahmud Bedreddin Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Ankara 1981, s. 166-168; Muhiddin Serin, *Hat San'atımız*, İstanbul 1982, s. 100-101; Uğur Derman, "Kağıda Dair", *İslâm Düşüncesi*, sy. 5, İstanbul 1968, s. 338-347.

M. UĞUR DERMAN

AHBÂR

(الاحبار)

Kur'an-ı Kerim'de "yahudi din âlimleri" anlamında kullanılan bir tâbir.

Ahbâr, "âlim, din büyüğü, faziletli kimse" anlamına gelen **hibr** veya **habr** kelimesinin çoğul şekli olup "yazılı veya şifâhî güzel eserler veren, güzel üslup